

ב. השוחט את הטריפה, אפילו טריפה מן הבטן – הוציאתה השחיטה מכלל 'נבלה' (מן הבהמה – פרט לטרפה ששחטה).

שחט 'בן שמונה' [או אף אם אין ידוע שכלו לו חדשיו, ושחטו בתוך שבעה ימים ללידתו] – מטמא (אשר היא לכם לאכלה – להביא בן שמונה שאין שחיטתו מטהרתו. רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אומרים: שחיטתו מטהרתו. ופרשו שלדברי הכל מת הוא (כרשב"ג), אלא שנחלקו האם יש לדמותו לטרפה אם לא מפני שאין במינו שחיטה כטריפה שיש במינה שחיטה. הלכה שאין שחיטתו מטהרתו מידי נבלה (רמב"ם הל' אבות הטומאות ב,ו כפירוש הכס"מ).

דף קלז

- כ. א. מי שטעה ומל בשבת תינוק שזמנו למול אחר השבת או בערב שבת, האם חייב חטאת?
 ב. קטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר – כיצד?
 ג. קטן שחלה, מתי מלים אותו?
 ד. אלו הם ציצים המעכבים את המילה? בעל בשר הנראה כערל, מה דינו? המל ולא פרע את המילה, מה דינו?
 ה. אלו הן ברכות המילה בישראל, בגר ובעבד?

א. מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח מל את של אחר השבת בשבת; לסתם משנתנו כפי שהיא שנויה לפנינו (וכן שנה רב הונא על פי דברי ר"ש בן אלעזר בברייתא) – חייב חטאת (שהטועה בדבר במצוה ולא עשה מצוה – חייב). ולדברי רבי מאיר בברייתא (וכן שנה רב יהודה במשנתנו) – רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר (מפני שטרדתו במצוה, ואינה דומה לשגגה המחייבת חטאת האמורה בעבודת כוכבים).

אחד למול בערב שבת ואחד בשבת, ומל את של ערב שבת בשבת; לסתם משנתנו (ורב הונא עפ"י ר"ש ב"א) רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר מפני שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה. [רבי אמי (בפסחים עב) פירש שלא פטר רבי יהושע אלא כשהקדים למול את של ערב שבת בשבת, אבל קדם ומל את של שבת – חייב אף לרבי יהושע]. לדברי רבי מאיר (וכן שנה רב יהודה במשנה) המל את של ערב שבת בשבת פטור בין לרבי אליעזר בין לרבי יהושע.

הרמב"ם (שגגות ב,ח) פסק לפטור בשניהם – 'שהרי יש לו רשות למול אחד מהן בשבת ושבת דחוייה אצלו ומצוה עשה, אע"פ שהם שני גופין הואיל וזמנו בהול אינו מדקדק'.

ודוקא בכגון אלו שניתנה שבת לידחות אצלו במילה אחת, אבל אם קדם ומל את של שבת בערב שבת, ובשבת מל את של ערב שבת (וכן אם מלכתחילה אין לו תינוק שזמנו למול בשבת. רמב"ם שגגות ב,ח), שנה רבי חייא שרבי מאיר מחייב מפני שלא ניתנה שבת לידחות אצלו כלל (הלכך לא היה טרוד במצוה והרי זה כשאר שוגג).

- ב. קטן נימול לשמונה ימים עד שנים עשר, לא פחות ולא יותר. כיצד? – כדרכו – נימול לשמונה.

נולד לבין השמשות – נימול לתשעה (שמא ביהש"מ יום הוא והרי נימול ליום התשיעי. ואין למולו בין השמשות של שמיני-תשיעי, שאי אפשר לכוון הרגע שהיא שוה בדיוק לשעה שנולד ויתכן שנולד ביום הבא ועתה הוא נימול לשביעי. עפ"י ירושלמי ה"ה).

בין השמשות של ערב שבת – נימול לעשרה (לאחר השבת, ושמא נולד ביום שישי).
חל יום טוב לאחר השבת – נימול לאחד עשר.

חלו שני ימים טובים של ראש השנה לאחר השבת (בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה) – נימול לשנים עשר.
א. פסק הגר"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון ח"א י"ד י): נראה שהנולד אחר שקיעת החמה עד 27 דקות – הרי זה ספק, שעד אז יש להסתפק שמא עדיין לא הגיע זמן 'צאת הכוכבים'. ורק לאחר מכן – הרי זה כנולד בודאי בלילה ונימול בשבת.
ב. נראה שגם כשיש ספק האם נולד בבין השמשות או קודם לכן – נימול בתשעין ואין כאן ספק ספקא, שספק שאפשר שיתברר ע"י אנשים הולכים בו לחומרא (עפ"י משיב דבר ח"ב נד).
פרטים שונים במילה לנולד לאחר שקיעת החמה, כאשר אבי הבן נוהג כשיטת הגאונים והמוהל כשיטת רבנו תם או להפך – ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ח רכ.

ג. קטן החולה – אין מוהלים אותו עד שיבריא. אמר שמואל: חלצתו (= נשלפה ויצאה מגופו) חמה – נותנים לו כל שבעה להברותו. ורצו להוכיח שאין צריך להמתין שבעה 'מעט לעת' משחלצתו, ודחו.

ד. אלו הם ציצים המעכבים את המילה – בשר החופה את רוב העטרה. ופרשו בשם רב: רוב גובהה של עטרה (אפילו במקום אחד, בלא רוב היקף). וכל עוד לא הסירים – אינו אוכל בתרומה (כערל).
א. רוב היקף בלא רוב גובה – בכלל ציצין המעכבים הם, כמו שמשמע ברש"י ובעוד ראשונים. וכתב בית יוסף שגם החוט המקיף את העטרה בכלל 'העטרה', ואם רובה מכוסה ע"י ציצין הריהו ערל כשהיה (עפ"י ש"ך רסד, ט).
כתב בבית יוסף בשם חכם ספרדי: לענין זה אין משערים כשמתקשה [כמו לענין המסורבל בבשר דלהלן] אלא כל שאין רובו מכוסה שלא בשעת קישוי צריך למולו שנית. והש"ך (בסוסי"י רסד) פקפק בדבר. ובתשובת חתם סופר (רמח, הובא בפ"ת) הסכים לדעה ראשונה.
ב. לדעת המצריכים חיתוך דוקא לערלה (חכמת אדם. וכ"ה בפתחי תשובה רסד סקי"ג בשם חמודי דניאל. וכן נקט כרך ח עמ' רנו), הוא הדין לציצים המעכבים את המילה (אגרות משה י"ד ח"ב כק).
דין תיקון הציצין בחול ובשבת – נתבאר ע' לעיל קלג.

היה בעל בשר (וגם לאחר שנימול נראה בשרו חופה את הגיד כערלה) – מתקנו מפני מראית העין.
אמר שמואל: קטן המסורבל בבשר; כל זמן שמתקשה ונראה מהול – אינו צריך למולו. ואם לאו – צריך למול. במתניתא תנא בלשון זו: רשב"ג אומר, כל זמן שמתקשה ואינו נראה מהול – צריך למולו. ואם לאו – אינו צריך למולו. ופירשו שדעה אחרונה מקילה שאפילו לא נראה לגמרי כמהול (נראה ואינו נראה) – אין צריך.

א. נראה שהלכה כרשב"ג שהוא תנא, ואילו היה שמואל שומע דבריו שמא היה חוזר בו. וגם הואיל והוא נידון דרבנן – הלכה כדברי המיקל. ועוד נראה שאם פעמים נראה מהול כשמתקשה, הרי אפילו לשמואל אין צריך למולו [ומה שפעמים אינו נראה – אולי משום שלא נתקשה יפה]. ומחלוקתם כשאינו נראה בבירור שהוא מהול (עפ"י שו"ת הרדב"ז ח"ו ב'קעג).
ב. מדברי הרמב"ם (מילה ב, ה) נראה שאם כשמתקשה נראה מהול, אעפ"י שאין צריך למולו שוב, צריך שיתקן הבשר מכאן ומכאן מפני מראית העין. ופירש בתרומת הדשן (רסד) שיטרח עם הקטן לדחוק העור לאחריו ויקשרנו סביבות הגיד. וכתב שאם אי אפשר בענין הזה – אין

לחתוך כלום הואיל ונראה מהול כשמתקשה. ופירש שלענין זה די אם ראש העטרה מגולה כשמתקשה, כגון שלישי ממנה. [אבל בדעת רש"י נקט לעיקר שצריך תיקון באיזמל אף אם כשנתקשה נראה מהול כזה. וכן כתב הט"ז (רסד סק"ט) לחוש להלכה, כשלא בדקו בשעת המילה אם היתה המילה גמורה]. וכן הסיק בתרומת הדשן להלכה (וכן דעת הש"ך), שאין צריך לתקן בסכין.

וצידד לומר [עפ"י לשון המשנה] שלענין אכילת תרומה חמור יותר ולא יאכל עד שיתקן. והרדב"ז (ח"ו ב'קעג) כתב שקטן המסורבל בבשר אינו מעכב באכילת הפסח, מפני שאינו 'ערל'. ג. נחלקו דעות האחרונים בנוהל מהול והטיפו ממנו דם ברית ומרוב שמנו מכוסה מילתו קצת. דעת הט"ז (סו"י רסד) שצריך לתקן. ובשאגת אריה (נה) חולק.

מל ולא פרע את המילה – כאילו לא מל.

א. הפריעה היא גילוי העטרה, ע"י קילוף הקרום הרך שתחת העור בציפורן, לכאן ולכאן [והוא נדבק לגיד ונמחה עמו] – עד שיראה בשר העטרה (פוסקים).
אם חתך את הקרום הרך בסכין, שפיר דמי (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א קנה וח"ד מ).
ב. כשחוזר ופורע צריך לברך לפנייה ולאחריה, בלא אמירת 'קיים את הילד הזה...'. (שו"ת מהרי"ל קעח).

ה. המל אומר: 'אקב"ו על המילה'.

אבי הבן אומר: 'אקב"ו להכניסו בבריתו (יש שכתבו לומר: 'להכניס בברית'). ע' בספר העיטור ח"ב שער המילה) של אברהם אבינו. [העומדים אומרים (לאחר המילה. תוס'): 'כשם שנכנס (י"ג): 'שהכנסתו'. ערי"ף ורמב"ם; ט"ז וש"ך יו"ד רסה; שפת אמת] לברית כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים].
לאחר המילה מברכים על היין (עפ"י מרדכי יומא תשכז). ויש נוהגים לברך גם על הדם (שו"ע יו"ד רסה, א). וכן מנהג קהילות ספרד.

המברך אומר: 'ברוך... אשר קידש ידיד מבטן, וחוק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות ברית קדש. על כן בשכר זאת א-ל חי חלקנו (ב"ה: צו"נו), צוה להציל ידידות (זרע קודש) שארינו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו. בא"י כורת הברית'.

א. לדעת רבנו שמואל מבעלי התוס' (וכ"כ העיטור בשם הרי"ף), אבי הבן מברך תחילה ולאחריה המל. וכך גרס בגמרא והנהיג לעשות כן. וכן מנהג קהילות ספרד.
ורבנו תם החזיר המנהג לקדמותו שהמוהל מברך תחילה ומל, ואבי הבן מברך 'להכניסו' אף אם כבר נעשתה המילה (וכן דעת הרמב"ם והר"ן). וכתב הרא"ש, וכן נפסק בשלחן ערוך (יו"ד רסה, א) לברך 'להכניסו' בין חיתוך הערלה לפריעה. וכן הוא מנהג האשכנזים. ומכל מקום אין למוהל להמתין בין החיתוך לפריעה לברכת אבי הבן משום צער התינוק, גם בינתים יתמלא החיתוך דם ויקשה על הפריעה, ודי בכך שתחילת הברכה נעשית קודם הפריעה (עפ"י ט"ז רסה, א; אג"מ יו"ד ח"א סו"י קנה).

ב. יש גורסים 'צוה' בלשון עבר (עפ"י רב האי גאון. וכן היה נדפס בסידורים, וכן דעת ריעב"ץ, וכן הוא בסידור הרב מלאדי. וכן נקט לעיקר הגר"מ מאוזו שליט"א ונימוקו עמו – שכן שאר טופס הברכה לפני כן ולאחר מכן בלשון נסתר הוא [ומש"כ הש"ך שמצינו בעוד ברכות כיו"ב, נראה שלא מצינו אלא לשון נוכח סמוך ל'ברוך אתה' שבפתיחת הברכה ואח"כ עובר ללשון נסתר (ע' בראש ספר צדקת הצדיק בטעם הדבר), וכן לקראת סוף

ברכה המסתיימת ב'ברוך אתה' מצינו שעוברים מלשון נסתר לנוכח כגון בברכת הקידוש, אבל באמצע ברכה לא מצינו שעוברים מעבר לנוכח ושוב לנסתר. ויתכן שהראשונים שנוסחתם בלשון נוכח, לא סיימו ב'למען בריתו אשר שם בבשרנו' וכמו שמצינו בתשובות הגאונים שאין תוספת זו, לכן עברו ללשון נוכח סמוך לחתימת 'ברוך אתה' (כאמור) וי"ג: צ"ה' (בנוכח, בלשון בקשה. ש"ך רסה סק"ה עפ"י אגודה ובה"ג; ערוך השלחן. וכתב בספר חדושים ובאורים שכן מוכח מאריכות הלשון 'על כן...'. וכן נהג הגרש"ז אויערבך זצ"ל. ואמר שהרוצה לומר כשני הנוסחים, טוב שיחזור לומר את הענין שנית ולא יכפול המלה 'צוה' לבדה. עפ"י הליכות שלמה ח"א כג, לט).

ג. כשאבי הבן מל, יש אומרים שאינו מברך שתי ברכות, שלא מצינו שתי ברכות באדם אחד על מצוה אחת. והמנהג לברך שתי ברכות אף באופן זה (ע' ב"י רסה). ויברך את שתייהן קודם החיתוך (ט"ז שם סק"א).

לדעת הרמב"ם, כשאבי הבן מל בעצמו יברך 'למול' (וכ"פ בשלחן ערוך רסה, ב). ויש אומרים שאף בזה המנהג לברך 'על המילה' (עפ"י שו"ת מהרי"ל יח. וכ"כ הרמ"א – עפ"י העיטור ועוד). כאשר אבי הבן אינו נוכח שם; יש אומרים שאין לברך 'להכניסו', ויש אומרים שאחד מהקהל מברך, שהרי מצוה על בית דין להכניסו. ונהגו שהסנדק מברך. וכן כאשר האב נמצא ואינו יודע לברך (ע' יו"ד שם).

ד. מנהג ארץ ישראל וסביבותיה עפ"י הרמב"ם, שאבי הבן מברך 'שהחיינו' על מילת כל בן מבניו [ומברך מיד לאחר ברכת 'להכניסו'. ולמנהג הספרדים מברך בין המילה לפריעה] (עפ"י שו"ע רסה, ז). והרמ"א כתב שבמקומותיו אין נוהגים לברך 'שהחיינו' אפילו אבי הבן הוא המוהל, מלבד בבן בכור, ע"ש. והש"ך כתב שהמנהג הוא שלא לברך אפילו בבן בכור.

המל את הגרים ואת העבדים, אומר: 'ברוך... אקב"ו על המילה'. והמברך אומר: 'אקב"ו למול את הגרים / העבדים ולהטיף מהם דם ברית שאילמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ / חוקות שמים וארץ לא נתקיימו, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת. בא"י כורת הברית'.

א. לגרסת הרי"ף והרמב"ם, אין בגרים ועבדים אלא ברכה אחת [לפני הברית. שו"ת הרשב"א שכה], 'אקב"ו למול... ולהטיף מהם...'. ואין כן דעת הרא"ש ושאר ראשונים אלא מברך שתי ברכות. וכן פסק בשו"ע (רסז, יב).

ב. יש אומרים שמברכים 'למול' (כן גרסת הרמב"ם והרי"ף. ואף השו"ע שנקט לברך שתי ברכות העתיק 'למול' (רסה, ה. וכן כתב גבי עבדים בסי' רסז, יב – עכ"פ בעבד שלו. ע' באר הגולה שם). ובפתחי תשובה (רסז סק"ב) הביא מתשובת רשב"ש (פט) לברך 'על המילה', וכגרסתנו בגמרא.

ג. יש שאין מסיימים 'בא"י כורת הברית' (ב"ח רסז, עפ"י גרסת הרא"ש והטור). ויש חולקים על הוראה זו (עפ"י פרישה וט"ז שם, שלכך השמיטו סיום זה הרא"ש והטור, משום שפשוט הוא).

פרק עשרים; דפים קלז – קלח

רכא. מה דין שימוש במשפּרת, בשבת וביום טוב?